

nemi"ne girdi. Çok partili siyasî hayata geçilince masonluk faaliyetleri 1948'de tekrar başladı; ardından masonlukla ilgili tartışmalar da yeniden gündeme geldi. 1951'de mason localarının kapatılması için meclise verilen teklif reddedildi. 1965'te bir siyasî liderin masonluğuna dair ortaya çıkan tartışmalar Türkiye masonları arasında bölünmeye yol açtı ve masonlar üç gruba ayrıldı. 1998'de uyanışın ellinci yılı, 1999'da Türkiye Büyükdüşüsü'nün kuruluşunun doksandıncı yılı kutlamaları çerçevesinde Türkiye'deki bazı localar basına gezdirildi. Günümüzde Türkiye masonluğunun 160 loca ve 12-13.000 üyeli bir organizasyon halinde faaliyet gösterdiği belirtilmektedir.

Genel olarak I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Arap devletlerinde ve diğer İslâm ülkelerinde masonluk gittikçe yoğunlaşan siyonizm hareketleriyle ve özellikle İsrail Devleti'nin kuruluşuyla irtibatlandırılarak yahudilerin İslâm'a karşı bir komplosu ve Avrupa sömürgeciliğinin İslâm ülkelerine yönelik bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede Fransız kolunun dini değerleri dışlayan karakterinin yanı sıra XX. yüzyıl başlarındaki İngiliz masonluğunda yahudilerin tesiri ve İsrail Devleti'nin kuruluş sürecinde İngiliz ve Amerikan masonlarının çalışmaları etkili olmuştur. Bunun neticesinde masonların günümüz Arap coğrafyasında Lübnan ve Fas dışında örgütlü faaliyetleri yasaklanmıştır. Fas Büyük Locası'nın kurulmasına 1999'da izin verilmiştir. Ancak başta Mısır olmak üzere bazı ülkelerde Lions ve Rotary kulüp gibi dernekler adı altında toplandıkları söylenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Harpütlü İshak Efendi, *Şemsü'l-hakika*, İstanbul 1278, s. 104; Kemalettin Apak, *Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk Tarihi*, İstanbul 1958; İlhami Soysal, *Türkiye ve Dünyada Masonluk ve Masonlar*, İstanbul 1978; Raşit Temel, *Masonik Anlatım*, [baskı yeri yok] 1982; S. Knight, *The Brotherhood: The Secret World of Freemasons*, London 1984; a.e.: *Biraderlik: Masonların Gizli Dünyası* (trc. Kemâl Çiftçi), İstanbul 1990; *Çukurova-10. Yıl: 1995*, [baskı yeri ve tarihi yok]; Mustafa el-Amin, *al-Islam, Christianity and Freemasonry*, Jersey City 1986; *Türkiye Büyük Locası Birinci Derece Ritüeli*, [baskı yeri yok] 1989; Mim Kemal Öke, "Young Turks, Freemasons, Jews and the Question of Zionism in the Ottoman Empire: 1908-1913", *III Congress on the Social and Economic History of Turkey* (ed. H. W. Lowry - R. S. Hattox), İstanbul 1990, s. 29-46; Orhan Koloğlu, *Abdülhamit ve Masonlar*, İstanbul 1991; a.m.f., *İttihatçılar ve Masonlar*, İstanbul 1991; *Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Otuzüçüncü ve Sonuncu Derecesi Türkiye Yüksek Şurası: İhtizük*, İstanbul 1998; Celil Layıktez, *Türkiye'de*

de Masonluk Tarihi I: Başlangıç (1721-1956), İstanbul 1999; P. Dumont, *Osmanlılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk* (trc. Ali Berktaş), İstanbul 1999; *Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Masonluğunun Anayasaları ve Nizamları: 1762-1786* (trc. Sahir Erman), İstanbul 2000; Hamid Algar, "An Introduction to the History of Freemasonry in Iran", *MES*, VI/3 (1970), s. 276-296; a.m.f., "Freemasonry II, In the Qajar Period", *EI*, X, 208-212; E. Kedourie, "Young Turks, Freemasons and Jews", *MES*, VII/1 (1971), s. 89, 104; A. Kudsi-Zadeh, "Afghani and Freemasonry in Egypt", *JAOS*, XCII/1 (1972), s. 23-35; M. Şükrü Hanioglu, "Notes on the Young Turks and the Freemasons: 1875-1908", *MES*, XXV/2 (1989), s. 186-197; J. M. Landau, "Muslim Opposition to Freemasonry", *WI*, XXXVI/2 (1996), s. 186-203; Abdul-Hadi Hairi, "Farâmûsh-Khâna", *EI² Suppl.* (İng.), s. 290-292; "Mason", *ML*, VIII, 434-436; "Masonluk", *Yeni Türk Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, VI, 2219-2222; William H. Stemper, Jr., "Freemasons", *ER*, V, 416-419; Hasan Azinfar v.dğr., "Freemasonry", *EI*, X, 205-208, 213-221.

AZMİ ÖZCAN

MASSÉ, Henri

(1886-1969)

Fransız şarkiyatçısı.

Fransa'nın kuzeydoğusundaki Lunéville'de dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde yaptıktan sonra Paris'te Ecole des Langues Orientales'de Arapça, Farsça, Türkçe ve Ecole Pratique des Hautes Etudes'de Sanskritçe, Eski Farsça ve İslâmiyat okudu. Arkasından Kahire Fransız Arkeoloji Enstitüsü'ne üye oldu ve 1911-1914 yıllarını Mısır'da geçirdi. 1919'da Paris'te Sa'dî-i Şîrâzî üzerine hazırladığı tezle doktorasını tamamladı. 1921'de Arapça ve Farsça okutmak üzere Cezayir Üniversitesi'ne davet edildi. 1927 yılına kadar kaldığı Cezayir'de ayrıca İslâm sosyolojisi hakkında çeşitli konferanslar verdi. 1927'de Paris'e dönerek Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes'ta Farsça ve 1938'den itibaren onun yanı sıra İran tarihi okuttu. Bu arada birçok defa İran'a gitti. 1938'de Ecole des Langues Orientales'in müdür yardımcısı, 1948'de müdürü oldu ve bu görevini 1958'e kadar sürdürdü. 1955 yılında Kahire Üniversitesi'nde misafir profesör statüsünde Fars edebiyatı dersleri veren Massé, Şam el-Mecmau'l-ilmîyyü'l-Arabî'nin, Ferhengistân-ı İrân'ın ve Société Asiatique'in (Paris) üyesiydi. 9 Kasım 1969'da geçirdiği bir trafik kazası sonucu öldü.

Eserleri. A) Telif Eserleri. *Essai sur le poète Saadi, suivie d'une bibliographie* (Paris 1919); Sa'dî-i Şîrâzî hakkındaki

doktora tezidir; *Les épopées persanes: Firdovsi et l'épopée nationale* (Paris 1935); *Croyances et coutumes persanes* (Paris 1938); *Anthologie persane* (Paris 1950); *La lecture du nom d'Ibn Moyassar* (Paris 1923); *Le poète Ibn Zaidoun* (Rabat 1921); *l'Islam* (Paris 1930), Halide Edip Adıvar tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (Beirut 1970); *Le tafsîr d'Abou'l-Fotouh Razi* (Paris 1950).

B) Tercümeleleri. 1. İbn Sînâ, *Dânişnâme-i Âlâ'î* (*Le livre de science*, I-II, Paris 1955-1958). 2. Abdurrahman-ı Câmî, *Bahârîstân (le Bêhârîstân)*, Paris 1925). 3. Ömer Hayyâm, *Nevrûznâme (le Nowrouz-nâme)*, Alger 1937). 4. Esedî-i Tûsî, *Gerşâspnâme*'nin bir kısmı (*Le livre de Gerchasp*, Paris 1951). 5. Ebû'l-Meâlî, *Beyânü'l-edyân*'ın bir kısmı ("L'exposé des religions", *RHR*, XCIV [1926], s. 17-25). 6. Fahreddin Es'ad Gürgânî, *Vîs ü Râmîn (Le roman de Wis et Râmin)*, Paris 1959). 7. Ebû'l-Kâsım İbnü's-Sayrafi, *Şânünü dîvânî'r-resâ'il* ("Code de la chancellerie époque fâtimide", *BIFAO*, XI [1913], s. 65-120). 8. İmâdüddin el-İsfahânî, *el-Fethü'l-kussî fi'l-fethi'l-Kudsî (Al-Fath al-qossi fi'l-fath al-Qudsi)*, Paris 1972).

C) Neşirleri. 1. Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısır (Le livre de la conquête de l'Égypte)*, Caire 1914). 2. İbn Müyesser, *Ahbâru Mısır (Annales d'Égypte, les califes fatimides)*, Caire 1919). 3. Kelâlî, *Kitâbü'l-İktifâ (Kitab al-Iktifa)*, Alger 1931).

Massé'nin ayrıca birçok çalışmasının yanında makaleleri ve başta *Encyclopaedia of Islam*'da çıkanlar olmak üzere çok sayıda ansiklopedi maddesi bulunmaktadır (diğer eserleri için bk. *Mélanges d'orientalisme offerts à Henri Massé*, s. I-XI).

BİBLİYOGRAFYA :

Mélanges d'orientalisme offerts à Henri Massé, Téhéran 1963, s. I-XI; Ebû'l-Kâsım-ı Se-hâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahran, ts., s. 249-250; Necib el-Akikî, *Müşteşri-kün*, Kahire 1980, I, 273-275; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müşteşrikin*, Beyrut 1984, s. 370-372; G. Lazard, "Henri Massé (1886-1969)", *JA*, CCLVII (1969), s. 205-211; Ali Ekber Siyâsî, "Henri Masse", *Rehnûmâ-yi Kitâb*, XII/1-2, Tahran 1970, s. 12-16; H. Laoust, "Henri Massé (1886-1969)", *REI*, XXXVIII/1 (1970), s. 3-5; Mehdî Rûşen Dâmir, "Beyâd-ı Profesör Henri Masse", *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât-ı 'Ulûm-i İnsânî*, XXII/97, Tebriz 1970, s. 1-8; H. Beikbaghan, "Henri Massé: L'homme et l'œuvre", *Luqmân*, XI/21, Tahran 1994-95, s. 81-95.

RIZA KURTULUŞ